

В. В. Комаренко
м. Житомир

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗГЛЯДУ ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Аналіз соціолінгвістичних аспектів розгляду поняття ідентичності майбутніх фахівців має важливе значення як для теоретичного осмислення людської сутності / існування у світі, що постійно змінюється, так і для практичного досягнення гармонії професійного буття.

Особливості соціолінгвістичних аспектів, які забезпечують соціальну ідентифікацію, в сучасних наукових розвідках позначені значною увагою. Зазначені аспекти розглянуті на рівні використання в процесах соціального компонента мовних конструкцій, базових символів, соціальних образів, типових Соціальних ролей як чинників набуття індивідуальної й групової ідентичності.

Розглядаючи поняття ідентичності, слід почати з того, що воно виступає результатом ідентифікації та складається із внутрішньої самодетермінації особистості, самовизначення нею своєї співпричетності до тієї чи іншої соціальної групи на основі рефлексії, самопізнання, вибору свого «Я» та зовнішньої соціальної детермінації індивіда, яка відбувається як наслідок визнання чи невизнання його різними спільнотами та окремими людьми як «свого» чи «чужого», або взагалі наділення індивіда тією чи іншою соціальною роллю, соціальним статусом. Тому ідентичність як приналежність особистості до тієї чи іншої спільноти формує у неї стійкі риси, що повторюються, типові для даної групи спільноти [6: 39].

Розглядаючи поняття професійної ідентичності, звертаємо увагу перш за все на те, що воно стосується безпосередньо процесу вростання індивіду в певну професійну групу, результатом якого є засвоєння різноманітних очікувань відносно до його мовного професійного статусу і ролей.

Питанням професійної ідентичності займалися Д. Дубровський, Г. Дьяконова, І. Кон, Р. Крічевський, В. Мухіна, В. Павленко, А. Петровський, Л. Попова, Б. Поршнев, С. Рубінштейн та ін. Вони прийшли до того, що успішне формування професійної ідентичності відбувається за допомогою розуміння специфіки професійної діяльності на основі співвіднесення її з індивідуальними психологічними можливостями.

Елементами професійної ідентичності виступають потреби, інтереси, установки та інші сутнісні характеристики особи, інтереси, що реалізуються у процесі професійного шляху [4: 34]. У *структурі* професійної ідентичності виділяють когнітивні, мотиваційні та ціннісні компоненти, де когнітивна складова планово поєднується із мотиваційною, оскільки особистість професіонала має спочатку засвоїти певні норми певної професійної групи, а вже потім – реалізувати їх у взаємодії.

У ролі механізму формування професійної Я-концепції виступає професійна самоідентифікація, в той же час вона виступає як результат професійного становлення особистості фахівця. Професійне становлення, під час якого здійснюється перетворення суб'єкта навчання професії на професіонала, супроводжується зміною уявлень людини про себе як про професіонала і

призводить до набуття професійної ідентичності, що є з одного боку, результатом засвоєння індивідом нових професійно-функціональних ролей, а з другого, необхідними вимогами до успішної професійної діяльності. Процес становлення професійної ідентичності для фахівців різних професій має єдину логіку та структуру, але кожна спеціальність (гуманітарна, технічна) має свої особливості, специфіку формування та підсумкові результати, які й характеризують конкретну професійну ідентичність.

Передусім зазначимо, що *засобами* досягнення професійної ідентичності стають відповідні знання і здібності, що забезпечують реалізацію активності, що спрямована на досягнення професійної ідентичності. *До орієнтовних показників* сформованості професійної ідентичності відносяться: провідний тип професійного мислення; самостійність у моделюванні інноваційної професійної ситуації; орієнтація у просторі взаємозв'язків власної діяльності з іншими професійно-трудовами її видами; розуміння власної приналежності до певної професійної спільноти; уявлення про себе як про організовану саморозвивальну особистість [5: 83].

Професійна ідентичність, як зазначає Н. Л. Іванова [2; 3], виступає інтегративним поняттям, у якому виражається взаємозв'язок особистісних характеристик, які забезпечують орієнтацію у світі професій, що дозволяє більш повно реалізувати особистісний потенціал у професійній діяльності, а також прогнозувати можливі наслідки професійного вибору.

Борисюк А. С. [1] розглядає поняття «психосоціальної ідентичності», що означає ідентичність, пов'язану із соціальним контекстом професійного розвитку. Цим підкреслюється роль соціального оточення в особистісному розвитку і реалізації діяльності. Психосоціальний ракурс розгляду проблеми професійної ідентичності як ознаки інтегративної особистості стає ще більш актуальним після появи теорії соціальної ідентичності Г. Теджфела [7]. Соціальна ідентичність, що формується у процесі засвоєння діяльності і взаємодії, впливає на кооперацію, взаємини членів робочих груп і, як наслідок, – на професійний розвиток індивідів [7].

З розвитком процесу соціалізації змінюється глибина ідентифікації: від вербального зарахування до професійної групи до свідомої діяльності згідно з інтересами цієї групи, прийняття її цілей і норм як своїх власних. Якщо ідентичність дозволяє індивідові оцінити ступінь власної належності до певної соціальної групи чи спільноти, то сам процес такого оцінювання стає можливим завдяки самоідентифікації – особистісній активності, спрямованій на усвідомлення індивідом своєї соціальної сутності, зокрема й у професійному вимірі «самоідентифікація становить психологічний механізм становлення і зміни ідентичності особистості» [1]. Саме ідентифікація є тим механізмом, за допомогою якого особистість засвоює ті зразки та моделі високопрофесійної діяльності, які є найбільш успішними та оптимальними з погляду соціуму. Це – безпосередній процес такого пізнання, відшукування тих ознак, які дадуть змогу нам побачити, що цей емоційно-когнітивний процес на цьому етапі завершився і втілюється у формі того чи іншого вияву якоїсь ознаки у певній формі [5: 83].

Опора на свою індивідуальність, яка за допомогою ідентифікації лише добудовує окремі риси власного образу, але загалом залишається вірною собі і своїм цілям розвитку, є необхідною умовою успішної ідентифікації. Досвід ідентифікації дає майбутньому спеціалістові змогу звернути увагу на свою професійну привабливість й сприяє цьому процесу. Процес ідентифікації спонукає особистість вийти за власні межі й тим самим подолати однобічність погляду на професіоналізм. Завдяки ідентифікації людина бачить і відчуває на собі інші моделі професіоналізму та спосіб життя, його смисли і форми, стилі і стосунки, правила й норми. Таким чином, після позитивної ідентифікації відбувається досить чітка й успішна самоідентифікація, що є результатом взаємодії ідентифікаційних процесів. Здатність ототожнювати й відокремлювати є однією із найістотніших однак професійної майстерності фахівця. Професійна ідентифікація є процесом побудови цілісності особистості, пошуком тих думок, дій і значень, які може використати особистість для свого розвитку на шляху до поставленої мети [5: 85].

Таким чином, для досягнення успішної комунікації слід враховувати особливості формування професійної ідентичності. Адже, саме становлення професійної ідентичності особистості допомагає адаптуватися до змін у соціальному середовищі, спрямовує особистість на суспільну справу, визначає особистісні, соціальні та професійні перспективи, а також розвиває альтруїзм, відповідальність, культуру та емпатію людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зливков В. Проблема особистісної та професійної самоідентифікації в сучасній психології [Електронний ресурс] / Валерій Зливков ; Український центр політичного менеджменту. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6>
2. Иванова Н. Л. Социальная идентичность и профессиональный опыт личности: моногр. / Н. Л. Иванова, Е. В. Конева. — Ярославль : Изд-во ЯГПУ, 2003. — 246 с.
3. Иванова Н. Л. Профессиональная идентичность и профессиональное пространство / Н. Л. Иванова, Е. В. Конева // Мир психологии. — 2004. — № 2. — С. 148–157.
4. Становлення ідентичності фахівця : [монографія] / Г. О. Балл, В. Л. Зливков, С. О. Копилов [та ін.] ; за ред. В. Л. Зливкова. — К.-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. — 260 с.
5. Сергєєнкова О. Професійна ідентичність в практиці професійної підготовки особистості / О. Сергєєнкова // Пед. освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка: [зб. наук. пр.].—2012. —№18. —С. 82–86.
6. Старовойтенко Е. Б. Психология индивидуальности. Новые модели и концепции / Е. Старовойтенко, В. Шадриков. – М.:МПСИ, 2009. – 384 с.
7. Tajfel H. Social identity and intergroup relations / H. Tajfel. – Cambridge University Press, 1982. – 612 p.